

MAHMUT KAPLAN'IN VAZODAKİ ÇİÇEKLER HİKÂYESİ ÜZERİNE BİR TAHLİL DENEMESİ

Yrd. Doç. Dr. Rıza BAĞCI

Celal Bayar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

ÖZET

Değerli bir eski Türk edebiyatı uzmanı olan Mahmut Kaplan'ın akademik eserleri yanında, yayınlanmış şiirleri ve hikâyeleri de vardır. Bu şiirler ve hikâyeler, bir bilim adamının amatör çalışmaları olmanın ötesinde bir değer taşır. Bu makalede, Mahmut Kaplan'ın 2001 yılında yayınlanan "Aydınbaaba Yokuşu" adlı hikâye kitabındaki hikâyelerden biri olan "Vazodaki Çiçekler" başlıklı hikâyesi, tahlil edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mahmut Kaplan, Vazodaki Çiçekler hikâyesi, hikâye tahlili

AN ANALYTICAL APPROACH TO MAHMUT KAPLAN'S SHORT STORY "THE FLOWERS IN THE VASE"

ABSTRACT

Mahmut Kaplan who is a distinguished scholar on the Classical Turkish Literature has some poems and short stories which have been published in addition to his academic works. These poems and short stories have meanings beyond the amateur work of a scientist. In this article, one of the short stories named as "Flowers in the Vase" in the short story book of "the Ascend of Aydınbaaba" published in 2001 is analyzed.

Keywords: Mahmut Kaplan, the short story Flowers in the Vase, analyses of a short story

Giriş:

Mahmut Kaplan'ın tahlil edeceğimiz "Vazodaki Çiçekler" başlıklı hikâyesi, 2001 yılında yayımlanan "Aydınbaaba Yokuşu" (Kaplan, 2001: 107-111) adlı hikâye kitabının en son hikâyesidir. Bu hikâye kitabında on dokuz hikâye bulunmaktadır. "Vazodaki Çiçekler" hikâyesinde insanın iç dünyasının derinliklerine uzanan, ona ışık tutan, onu daha iyi anlamamızı sağlayan bir özellik vardır. Başarılı bir "hikâyeci, insanı ilim adamlarından daha iyi anlar. Çünkü onun konusu genel olarak insan değil, özel olarak insandır. Yani şahsiyet ve ferttir. Her insan ayrı bir dünya teşkil eder. Güzel hikâyelerde biz,

belli zaman, belli mekânlarda yaşayan, kendine has dünyası olan gerçek insanla karşılaşırız” (Kaplan, 1979: 9).

Bu açıdan baktığımızda “Vazodaki Çiçekler” gerçekten güzel bir hikâyedir. Hikâyenin en önemli kişisi “kahraman-anlatıcı, özne anlatıcı” (Çetin, 2003: 133-135) kendi iç dünyasını, yaşadığı düş kırıklığını çok ilginç bir olay örgüsüyle dile getirir:

Vazodaki Çiçekler

Hikâye kahramanı bir delikanlıdır. Büyük bir kentte yaşamakta, muhtemelen öğretmenlik yapmaktadır. İki günlük bir tatili vardır ve bu iki günlük tatilini nasıl geçireceğini düşünür. Fildişi kulesinde, yani evinde yalnız, yapayalnızdır. Canı hiçbir şey istemez. Ne kitap okumak, ne radyo dinlemek onu avutur. İçinden bir ses, onu otobüs terminaline gitmeye sürüklemektedir.

Delikanlının yapayalnız yaşadığı evin hâli ile, iç dünyası arasında yakın bir münasebet vardır. O, bunu şöyle anlatır:

“Tavandan örümcek ağları sarkıyor. Odanın içine bakıyorum, savaşı alanı... Battaniye tarifsiz bir boyun büküşle şekilsiz yatıyor. Bulaşıklar, gazeteler, ekmek parçaları... Kanepenin üzerinde kâğıtlar, kitaplar ve dergiler... Kimi buruşuk, kimi birkaç gündür kapanmadan kalakalmış. Çek git diyor birileri, çek git!” (Kaplan, 2001: 107).

Nereye gidecektir bu delikanlı, daha doğrusu nereye gitmek istemektedir? Kahraman-anlatıcı delikanlı, bu sorunun cevabını şiirimsi cümlelerle verir:

“Gözleri doğuyor içime. Yüreğimin bir yerinde ince bir tel sarsılıyor. Manzara değişiyor. Oradayım. Çiçek topluyor bahçede. Çiçek dolu elleri: Güller, zambaklar, hanımelleri... Yüreğim geriliyor, kabaran süt gibi taşıyor duygularım. Kalk git diyor birileri içimde. Kalk git! Ya dikenler batarsa ellerine? Ya kanarsa elleri... Sonra sonra... Sonrası bir sızı. Bir ipek kozasının çözülüşü gibi bir şey. Benim için diyorum bu hazırlık. Bu çiçekler bana. Bu zambaklar benim için. Bu hanımelleri bana... Bir sevinç düşüyor yüreğime yaz yağmuru gibi. Bu çiçekler benim için vazoya konuluyor. Kuşlar havalanıyor. Kalk git diyor birileri, kalk! ... İki gün, tam iki gün. Ne yapacaksın? ... Ne yapacaksın tek başına? Habersiz, ansızın çal kapıyı. Ben geldim de, sürpriz de. Şaşırsın” (Kaplan, 2001: 107-108).

Yukarıdaki satırlardan anlaşılacağı gibi, delikanlı sözlü veya nişanlıdır, hayatında bir genç kız, bir sevgili vardır. Devamlı sevgilisini düşünmekte, onu hayâl etmektedir. Sevgilisinin güzel gözlerini hatırlar ve yüreğinin bir yerinde ince bir tel sarsılır. Delikanlı âşıktır nişanlısına, onu delicesine sevmektedir. Bu sevgiyle, birden kendi yaşadığı kentten epeyce uzakta yaşayan nişanlısının hayâli gelir gözlerinin önüne. Nişanlısının elleri çeşit çeşit çiçeklerle doludur. Güller, zambaklar ve hanımelleriyle... Delikanlı çıldırarak gibi olur sevgiden, yüreği gerilir, kabaran bir süt gibi taşar.

Nişanlısı, sevgilisi, delikanlının yakında kuracağı yuvanın sultanı olacak olan genç kız, bütün bu çiçekleri evinin bahçesinden, onun için, çok

sevdiği bu yağız delikanlı için toplamakta, vazoya koymakta, ona karşı sevgisini bu vazodaki çiçeklerle anlatmaktadır. O, çok konuşmayan, delikanlıya sevgisini daha çok hâl diliyle anlatan bir genç kızdır. Delikanlı böyle düşünür, böyle hayal eder. Bu çiçekler onu derinden etkiler. Delikanlı nişanlısını görmeye her gidişinde, vazoda kendisi için toplanmış bu çiçekleri görür ve nişanlısına sevgisi bir kat daha artar. Delikanlı, nişanlısını öyle sevmektedir ki birden nişanlısı çiçek toplarken dikenlerinin onun elini kanatma ihtimalini düşünür. Yüreği sızlar, onun başına gelebilecek en küçük şeye bile tahammülü yoktur.

Delikanlı her seferinde nişanlısının yanına önceden haber vererek gitmektedir. Ama bu sefer, tatil kısıdır ve geleceğini önceden haber verme imkânı pek yoktur. Delikanlı, bu sefer de habersiz gitmeyi, ansızın kapısını çalmayı, ona güzel bir sürpriz yapmayı, onu şaşırtmayı, “*İşte, ben geldim!*” demeyi düşünür.

Bu hayalle, birden kendini sokakta bulur. Dolmuşa biner. Yaşadığı büyük şehirde trafik yoğundur. Dolmuş yavaş yavaş terminale gider. Terminal de ana baba günüdür. Delikanlı kendisini, hareket etmeye olan bir otobüsün koltuğuna bırakır. Kendisini güçlenmiş ve canlanmış hisseder. Çünkü o otobüs, onu sevgilisine götürecektir. Otobüs hareket eder. Delikanlı eski günleriyle içinde yaşadığı ânı kıyaslar ve içinde yaşadığı ânı mutlak surette üstün ve güzel bulur. Eskiden beni “*Yolcu etmeye gelenler olurdu. El sallayanlar olurdu. Fakat o zamanlar, böyle sevinçten çıldırarak gidebileceğim bir yer, bir kimsem yoktu*” (Kaplan, 2001: 108) diye düşünür.

Delikanlı yolda âdeta kanatlanıp uçmak istemektedir. Her saniye sevgilisine biraz daha yaklaştığını hisseder. Fakat saniyeler uzar, bir türlü geçmek bilmez. Az kaldı, az kaldı diye kendisini avutup gözlerini kapar. Gözlerinin önüne hemen sevgilisi gelir. Yazar, delikanlının kurduğu hayâli bize ne güzel anlatır:

“*Onunla bahçeye iniyoruz. Hava serince. Hırkasını omzuma koyuyor. Üşüteceksin diyor. Kalbim doyumsuz bir haz içinde. Nazlanarak alıyorum. Üşümüyorum aslında. Üşümek ne mümkün...*” (Kaplan, 2001: 109).

Delikanlı sanki çağdaş bir Mecnûn, sevgilisi ise bir Leylâ’dır. Bu güzel hayallere rağmen, yol bitmek bilmez, mesafeler tükenmez. Köyler, kasabalar, ilçeler, iller geçer delikanlı, ama yol bitmez. Şoföre kızar delikanlı, niçin hızlı gitmiyor diye.

Nihayet şehir görünür. Çevresi alabildiğine yeşil, alabildiğine verimli arazilerle, bağlar, bahçelerle dolu bir Anadolu şehridir bu. Sevgilisinin içinde yaşadığı şehir, delikanlıya bir başka güzel görünür. Muavinin “*cümleten geçmiş olsun*” cümlesiyle delikanlının yolculuğu sona erer. Artık delikanlı cânânın yurdunda, onun ilindedir. Ona doğru koşmak, koşmak ister. Fakat saat, sabahın beş buçuğudur. Bu saatte de sevgiliye gidilmez ki. Sabahın alacakaranlığında sevgilinin kapısına dayanılmaz ki diye düşünür.

Dindar bir insan olan delikanlı, ilk bulduğu camie girer. Cemaat namazı kılmıştır. O, caminin dış bölümünde sabah namazını eda eder. Bu arada ortalık iyice aydınlanır. Ağır adımlarla caddeye çıkar. İçi içine sığmamaktadır. “*Nasıl da şaşırarak beni görünce*” beni karşısında bulunca diye hayal eder.

Bu arada ilk şehir içi otobüsler, sefere başlar, fakat yine de çok erkendir. Biraz daha zaman geçmeli, uyanmalı insanlar, kimseyi erkenden rahatsız etmemeli diye düşünür. Bu yüzden ilk şehir içi otobüse biner, ama bütün şehri dolaşan otobüsle tekrar bindiği yere gelir. Dakikaların, saniyelerin geçmesini sabırla bekler.

Bir süre sonra, artık gidebilirim diye düşünür ve sevgilinin sokağına yönelir. Sokakta hâlâ kimsecikler yoktur. Sadece onun ayak sesleri yankılanır. Genç adam heyecan içindedir. Yüreği körük gibi inip kalkmakta, göğsüne sığmamaktadır. Sevgiliye bir an önce kavuşmak için yolda gittikçe hızlanır. Terlemiştir, ama terlediğini bile çok geç fark eder. Terli gömleği vücuduna yapışır.

İşte gelmiştir. Yârin kapısının önündedir. Sevgilinin oturduğu ev, kocaman bir bahçe içindedir. Kahraman-anlatıcı genç, bahçeyi büyük bir dikkatle ayrıntılı bir şekilde tasvir eder: Dut ağacının altındaki gül fidanı, ateş gibi güllerle karşılaşmıştır onu. Sevgilinin penceresine kadar tırmanan hanımelleri çiçek açmıştır. Bahçenin diğer köşesindeki zambaklar, ayrı bir güzelliktedir. Asmanın dalları, dut ağacının dallarına sarılmıştır. Gölgelekteki kanepenin üzerindeki minderler, bahçede akşam çayı içildiğine işaret etmektedir.

Nihayet ürkererek kapının ziline dokunur. Sabah erken olması dolayısıyla biraz tedirgindir. Bu münasebetsizliği nasıl açıklayacağım diye düşünür. Bir çingirak sesi, ardından ahşap merdivenlerden gelen ayak sesleri. Kapı gıcırdayarak açılır. Sevgilisi karşısındadır. Şaşırır onu görünce. “*Sen*” der, “*evet, ben*” diye cevap verir delikanlı. “*Okul tatildi de... Rahatsız mı ettim?*” diye devam eder. Hayır der sevgilisi, hayır. Hemen içeri seslenir. Nişanlısının geldiğini haber verir.

Birlikte yukarı çıkarlar. Delikanlı kanepeye ilişir. Şöyle bir nefes alır. Birden karşıya bakar Bir de ne görsün? Karşısındaki masanın üzerindeki o bildik, o tanıdık vazo çiçeklerle dolu değil mi?

Delikanlı beyninden vurulmuşa döner. İçinden sanki bir tel kopar, genzi yanar. Kendini bir uçurumdan yuvarlanmış gibi hisseder. Ellerini koyacak bir yer bulamaz. Ayaklarını masanın altına saklar. Oturduğu kanepede sanki altından kayacak gibi olur. Ve vazodaki çiçekler ona sırtmaktadır.

Delikanlının düşünceleri gerilere, çok gerilere kayar. O, şimdiye kadar hep haber vererek gelmiştir sevgilisinin evine ve her gelişinde, masadaki vazoyu taze çiçeklerle dolu bulmuştur. Bu yüzden de, bu çiçeklerin hep kendisi için toplandığını, onun için vazoya konulduğunu, onun için hazırlandığını sanmış ve büyük bir mutluluk duymuş, büyük bir haz almıştır. Halbuki

aldanmıştır. Çiçekler, bir âdet, bir alışkanlık olarak her gün toplanmakta, vazoya konulmaktadır. Bu durum, sevgilisinin evinde, sıradan bir alışkanlıktan ibarettir.

Delikanlı derin bir şok içindedir. Duygu dünyası yıkılan delikanlı, hüznünlü gözlerle karşı masaya, masadaki vazoya bakar. Vazodaki çiçekler, âdeta dillerini çıkarmış onunla alay etmekte ve şöyle demektedir: “*Senin için mi sandın bu çiçekler? Senin için vazoya hiç çiçek konmadı ki...*” (Kaplan, 2001: 111).

“Vazodaki Çiçekler” adlı hikâyede olay, delikanlının yaşadığı bu derin düş kırıklığı ile biter. Ünlü İngiliz romancılarından Edward Morgan Forster’a göre, “*İnsanın gözlenebilen bütün yaşamı (yani eylemleri ile eylemlerinden çıkarılabilen iç dünyası) tarihin ilgi alanına girer. Romanın ilgi alanına giren yanı ise, salt tutkuları, yani kibarlığından ya da utandığı için sözünü edemediği bütün sevinçleri, üzüntüleri, düşleri, duygu ve düşünceleridir. İnsanoğlunun bu yanını dile getirmek, roman yazarının başlıca görevlerinden biridir*” (Forster, 1982: 85).

Bizce bir roman yazarı için geçerli olan bütün bu özellikler, hikâye yazarı için de geçerlidir. Kendisi de içe dönük, duygusal ve hassas bir tip olan Mahmut Kaplan’ın üzerinde durduğumuz “Vazodaki Çiçekler” adlı hikâyesinde, yazarın hikâyenin en önemli kişisi kahraman-anlatıcı genç ile özdeşleştiği, hatta kendi hayatından bir kesit sunduğu düşünülebilir. Bize göre Kaplan, bu hikâyesinde, kibarlığından veya utandığı için kimseye açamadığı, söyleyemediği yalnızlığını, sevinçlerini, hayâllerini, hayâl kırıklıklarını anlatmıştır. Onun, bu hikâyesinde hiç değilse kendine benzer, içe dönük, duygusal ve hassas ama son derece canlı bir âşık tipi meydana getirdiği söylenebilir.

Yine Edward Morgan Forster’a göre, “*Günlük yaşamda birbirimizi hiçbir zaman anlamayız, çünkü ne biz başkalarının içini okuyabiliriz, ne de onlar içlerindeki tam olarak açığa vurur. İnsanlar birbirlerini dış belirtilerin yardımıyla ancak kabataslak bir biçimde tanıyabilir; bu belirtiler hem toplumdaki ilişkilerimiz, hem de kuracağımız yakın dostluklar için yeterli denilebilecek bir temel oluşturmamaktadır. Oysa romancı, dilerse, romandaki kişileri okuyucuya bütün yönleriyle tanıtabilir. Çünkü kişilerin dış yaşamları kadar, iç dünyalarını da gözler önüne serebilme olanağına sahiptir. İşte bu nedenle, roman kişileri çoğu zaman bize, tarih kitaplarındaki insanlardan, hattâ kendi yakın dostlarımızdan daha açık görünürler. Haklarında söylenebilecek ne varsa söylenmiştir; gizli saklı hiçbir şeyleri yoktur. Oysa dostlarımız bazı şeyleri bizden gizler, gizlemeleri de gerektir; karşılıklı gizlilik insanın yaşam koşullarından biridir*” (Forster, 1982: 86).

Mahmut Kaplan da, başarılı bir hikâyeci olarak kendi hayatında yaşadığı bir düş kırıklığını herkesten gizlemiş, hiçbir dostuyla paylaşmamış, ama sanatçı kişiliği ile ondan, insanın iç dünyasına ışık tutan çok güzel bir hikâye çıkarmasını bilmiştir.

“Bazı insanlar, çok fazla düş kurarlar. Yapıları yatkındır. Psikodinamik açıdan gereksinimleri vardır. Dış dünyanın zor ve kaba gerçeğinden kaçmak, uzaklaşmak, kendi kurduğu düş dünyasında doyum sağlamak amacındadırlar. Aslında bu bilinçli bir amaç değildir. Çünkü bunu bile isteye yapmazlar. Bu, farkında olmaksızın, bilinçdışı bazı işleyişlerle olan bir durumdur. Kişi yine masası başında işini görüyor, direksiyon başında arabasını sürüyordur, ama bir an için gider gelir. Bilinçdışı bir gereksinimini doyummuş, benliğini rahatlatmış olur. Bu bakımdan düş kurma (fantezi) egonun bir savunma düzeneğidir. Farkında olmadan bizi, egomuzu, benliğimizi, sağlıklı varlığımızı koruyan düzeneklerden biri. Sanatçılar bu düzeneği çok kullanan insanlardır. O nedenle de çok düşçü, hayâlerperest sayılır ve suçlanırlar. Dış dünyanın hay huyu yerine, içe dönük kendi dünyaları içinde yaratırlar” (Alper, 2001: 82).

“Vazodaki Çiçekler” yazarı da böyle yapmış, kendini yapayalnız hissettiği hayatında, dış dünyanın zor, acımasız ve kaba gerçeklerinden kaçmış, uzaklaşmış, kendi kurduğu hayal dünyasında doyum sağlamaya çalışmıştır ve bir süre bunda başarılı da olmuş, kurduğu hayallerle egosunu tatmin etmiş, benliğini rahatlatmıştır. Fakat sonunda büyük bir hayal kırıklığı yaşayınca, bunu kimseyle paylaşmak istememiş, sadece sanatın gizli ve sırlı dünyasına sığınmıştır.

Sonuç:

Üzerinde durduğunuz “Vazodaki Çiçekler” başlıklı hikâyenin olay örgüsü, son derece sağlam ve tutarlıdır. Bütün olaylar, “tek bir zincir hâlinde” (Aktaş, 1984: 67) nakledilmiştir. Zaman zaman, küçük geriye dönüşler yapılmış, fakat olan biten her şey, hikayenin merkezi kişisi durumundaki delikanlının etrafında gelişmiştir. Onun belli bir zaman dilim içindeki hayatı, olayların özünü oluşturmuştur. Olay örgüsünü meydana getiren “metin halkaları ve mana birlikleri” (Aktaş, 1984: 59) arasındaki neden sonuç ilişkileri ve bağlantılar kuvvetlidir. Bu metin halkaları ve mana birlikleri birbirine sımsıkı şekilde kenetlenmiş ve başarılı bir hikâyenin olmazsa olmaz şartlarından biri olan olay örgüsünde bütünlük ve kompozisyon büyük bir ustalıkla sağlanmıştır. Adım adım gelişen gerilim, hikâyenin sonunda doruk noktasına çıkar ve hikâye büyük bir şaşkınlıkla biter. Fakat okuyucuda hiçbir yadırgama duygusu oluşmaz. Bunun roman ve hikâye tekniği açısından böyle olması gereklidir. Çünkü Edward Morgan Forster’in da ısrarla belirttiği gibi, roman ve hikâyede “Beklenmedik şaşkınlık bir olayın arkasından, okuyucuda bir yadırgama duygusu uyanmadı mı, olay örgüsü açısından işler yolunda gidiyor demektir. Gerçeğe uygun düşmeleri için, roman kişileri tutarsızlıktan, aşırılıktan kaçınmak zorundadır; oysa olay örgüsünün beklenmedik şeylerle okuyucuyu şaşkınlıkla şaşırtması gerekir” (Forster, 1982: 134).

Hikâyenin kişi kadrosu ise, çok sınırlıdır. Kahraman- anlatıcı genç ve sevgilisi dışında, hikâyede gerçek anlamda kişi yoktur. Bu durum, psikolojik hikâyelerin özelliğidir. Psikolojik hikâyelerde önemli olan, kişilerin iç dünyalarının ayrıntılı bir şekilde ortaya konulması olduğundan, kişi kadrosu

sınırlı olur. Aynı sebeple bu tür hikâyelerde, mekân ve zamanın üzerinde de geniş bir şekilde durulmaz. Mekân hakkında kısaca bilgi verilir ve zamanın akıp geçtiği hissettirilir. “Vazodaki Çiçekler” hikâyesinde de, öncelikle ve özellikle kahraman- anlatıcı gencin iç dünyası üzerinde geniş bir şekilde durulmuş, yapılan kısa tasvirler dışında mekân ihmal edilmiş, olay örgüsünün yaşandığı birkaç günlük zaman diliminin hızla akıp geçtiği ise sadece hissettirilmiştir. Bütün bu özellikleriyle “Vazodaki Çiçekler”, psikolojik hikâyenin güzel bir örneğini teşkil eder.

Mahmut Kaplan, “Vazodaki Çiçekler” adlı hikâyesinde evrensel bir konuyu, hayatta her insanın yaşayabileceği ve iç dünyasında derin yankılar uyandıran bir düş kırıklığını, sade, duru, temiz bir Türkçeye anlatmasını bilmiştir. Onun üslûbunda, yoğunluk, derinlik, kültürlü ve olgun insanlara has bir incelik vardır. Bu yüzden, onun kendine has bir üslûbu olan, zevkle okunacak bir hikâyecimiz olduğu rahatlıkla söylenebilir.

KAYNAKLAR

- AKTAŞ, Şerif (1984), *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, Birlik Yayınları, Ankara.
- ALPER, Yusuf (2001), *Şiir ve Psikiyatri Kavşağında*, Okyanus Yayınları, İstanbul.
- ÇETİN, Nurullah (2003), *Roman Çözümleme Yöntemi*, Öncü Basımevi, Ankara.
- FORSTER, Edward Morgan (1982), *Roman Sanatı*, (Çeviren: Ünal Aytür), Adam Yayıncılık, İstanbul.
- KAPLAN, Mahmut (2001), *Aydın Baba Yokuşu*, Yeni Kuşak Yayınları, Ankara.
- KAPLAN, Mehmet (1979), *Hikâye Tahlilleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul.